

**ЕЗИКОВИ ВЪПРОСИ НА СТРАНИЦИТЕ НА В-К *NÁŠA GLÁS*
И СП. *LITERATURNA MISELJ*
(ПОГЛЕД ВЪРХУ ПЕРИОДИЧНИЯ ПЕЧАТ
НА БАНАТСКИТЕ БЪЛГАРИ ОТ НАЙ-НОВО ВРЕМЕ)¹**

Маринела Младенова
Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

**LANGUAGE QUESTIONS ON THE PAGES OF THE NEWSPAPER
NÁŠA GLÁS AND THE MAGAZINE *LITERATURNA MISELJ*
(A LOOK AT THE PRESENT-DAY PERIODICALS
OF THE BANAT BULGARIANS)**

Marinela Mladenova
Neofit Rilski South-Western University in Blagoevgrad

The paper presents two periodicals – *Náša glás* and *Literaturna misel* – published after 1990 by the Bulgarian Catholics living in the Romanian part of Banat. The main aim is to discuss the Banat Bulgarian language situation, some questions connected with the language development of this micro language and with the Language policy of the editors and authors of the analyzed periodicals.

Key words: *Banat Bulgarian language, periodicals, language question, language policy, Slavic micro languages*

С настоящата си статия си поставяме за цел да коментираме накратко езиковата политика и опитите за езиково строителство в две от съвременните периодични издания на банатските българи от румънската част на Банат – в-к „Наша глас“ („*Náša glás*“) и сп. „Литературна мисел“ („*Literaturna miselj*“). Ще се опитаме да представим идеите на техните автори за мястото и ролята на езика за запазване на идентичността, част от дискусиите и стратегиите за неговото модернизирание и

¹ Бих искала да изкажа голямата си благодарност към г-н М. Марков, зам. главен редактор на в-к „Наша глас“, за неговата отзивчивост и предоставената ми възможност да работя с личния му архив му от вестници и списания на банатски български език, излизали след 1989 година.

развитие. Обект на анализ са статии, коментари, интервюта и др. публикации от тези издания, имащи най-дълъг живот² в историята на банатския български периодичен печат. Вестник „Наша глас“ е с тираж 1500 броя, излиза два пъти месечно и е орган на Съюза на банатските българи в Румъния. Негов основател и първи главен редактор е Карол-Матей Иванчов, поет, писател, режисьор, фолклорист, основател на българското дружество в Банат, продуцент на филми за банатските българи и на предавания на банатски български език по радио Тимишоара. Първият брой на вестника е отпечатан на 11.01.1990 година като банатски български вестник за култура, наука и стопанство, до днес продължава да излиза два пъти месечно с издадени близо 600 броя. От 1999 година до момента негов главен редактор е инж. Степанку Велчов. Списание сп. „Литературна мисел“ е издание на Дружеството на банатските българи в Тимишоара, започва да излиза две години по-късно – през 1992, най-напред като част от календар алманах към вестник „Наша глас“³. От 1993 година се издава в нов формат като тримесечно списание с основна цел, събиране, издаване и разпространяване на информация за „za kulturata i civilizáciyata na balgarete palćene ud Romaniya ud rućelu i do dnes“ (ЛМ 2003: 6, 1).

Към момента от списанието са излезли близо 150 броя, негов главен редактор е Ана-Каролина Иванчов. Мисията му е да предлага „духовна храна“ на своите читатели и да популяризира културните достижения на банатските българи.

И двете издания се появяват в годините непосредствено след падането на тоталитарното управление на Николае Чаушеску в Румъния, с което става възможно да бъде възстановена прекъснатата за близо 50 години писмена традиция на банатски български език. Еуфорията, че отново могат да пишат на майчиния си език, която особено силно личи в изданията от първите години, постепенно отстъпва място на сериозните въпроси, свързани със смисъла на ревитализирането на този микроезик, с ограничените му функционални възможности, с динамиката на лексикалната му система в условията на глобализация, с проблемите на рестандартизацията му и т.н. Тук ще коментираме част от тях, доколкото обемът на текста не позволява да бъдат обхванати всички проблеми⁴. Поставените въпроси срещаме още в първите

² По-подробно за периодичния печат на банатските българи днес вж. Младенова 2012.

³ Вж. ЛМ 2003, бр. 6 стр.1, Anka Ivánčov.

⁴ Част от тях са коментирани в други публикации - вж. напр. Младенова 2012, 2013, 2014, 2015.

броеве на вестник „Наша глас“. В брой 5 от 17 март 1990 година се появява кратката статия, озаглавена *Neštu za „palčensćija“ jazić* (Нещо за палкенския език) от Ян Василчин, която разкрива съмненията и неувереността на част от банатските българи, че езикът им може да продължава да изпълнява функцията на книжовен след дългото прекъсване. Авторът пише:

Sled katu sa se natrukvali nekolkus nuvni i u tej nekolkus raboti na hubanć čis palčensći jazić, misla i unezi, kujatu du sigá sa dáržáli či toze jazić nimoj se haznuva viš, treba prepuznájat či náša jazić ij žuv i možimi da si izubádimi i s négu nášte miselj.

(След като се отпечатаха няколко вестника и в тях няколко работи на хубав, чист палкенски език, мисля, че и онези, които досега са държали, че този език не може да се използва повече, трябва да признаят, че нашият език е жив и можем да си изказваме и с него нашите мисли.)⁵

По-надолу се прави прави кратък исторически преглед, свързан с произхода на банатските българи палкени и езика им и като се опира на научния авторитет на акад. Милетич, авторът отбелязва:

[...] i náša taj zvánija „palčensći jazić“ ji idin balgarsći jazić [...] Nija, kujatu e véć okulu 300 gudini kaće smi se uddelili ud náša rodin kráj, smi unezi, kujatu smi upázli tozi stárija balgarsći jazić ii etu, toj ji zuv još i gu uputrebuvami i sigá.

([...] и нашият така наречен „палкенски език“ е един български език [...] Ние, които вече около 300 години, откакто сме се отделили от нашия роден край, сме онези, които сме опазили този стар български език и ето, той е жив още и го употребяваме и сега [...])

Статията завършва с обръщение към читателите и с един реторичен въпрос:

Ni treba da smi faloši na tuj, či smi bli kadarni da napravimi тази čudesa: da upázimi preku tolkus gudini toze stár balgarsći jazić? Ni li treba da gu upázimi i na dálja i s po-više rád da gu hurtuvami u kátadenšnija žuvot?

(Ние трябва да сме горди с това, че сме били способни да направим тези чудеса: да запазим през толкова години този стар български език. Не трябва ли да го опазим и по-нататък и с повече желание да го говорим във всекидневния живот?)

⁵ Адаптацията навсякъде е моя – М. М.

Няколко броя след този във вестника е публикувана статия със заглавие *Zako palčensćija jazić?* (Защо палкенският език?), представляваща емоционална защита на майчиния език и необходимостта да бъде пазен. Авторът, Гюка Гергулов, за първи път коментира и въпроса за функционалната му ограниченост, отбелязвайки:

Uveréni smi, či náša jazić ji po sirmášći ud drugjjete, ama tuj ni mu smaleva vrednusta, kujatu mu ja dáva drugata gulema istena, či toj ji idin ud unezi máлку dialecta, upázini samostujátelnu i zatuj sedi kača idin spomen izdignat za stárijja balgarsći jazić [...]

(Уверени сме, че нашият език е по-беден от другите, но това не му намалява стойността, която му я дава другата голяма истина, че той е един от онези малко диалекти, запазени самостоятелно, и затова седи като един спомен, издигнат за стария български език [...]) (НГ1990: 9, 2).

За да докаже, че макар и „*по-сиромашки*“, езикът им има възможностите и средствата да предаде *náj hubanćite, náj veličánstvenite miseljti* от световната литература, авторът представя свой превод на четиристишие от големия румънски поет Михай Еминеску. Статията също завършва с емоционалното заключение:

Ama znájmi da si cenimi i náša jazić, taj kačétu ij sirumášći i izustánat za drugjjete, ama za námu ij náj skapija, kojtu ništu ni moj gu zamesti u nášte duši i sarcá, či ij ulen u námu zájdnju s kravta, kujatu smi ja naslidili ud nášte slávní, dubri i vredni stári.

(Но знаем да си ценим и нашия език, този, който е сиромашки и изостанал за другите, но за нас е най-скъпият, който нищо не може да го замести в нашите души и сърца, защото е влян в нас заедно с кръвта, която сме наследили от нашите славни, добри и достойни предци).

Идеята за връзката **език – идентичност – минало – бъдеще** многократно се среща в редица публикации и във вестника, и по страниците на сп. „Литературна мисел“. В тази релация обикновено се появява още един компонент – католическата вяра. По-дългият цитат, преведен по-долу, съдържа лайтмотива, който може да се открие в броеве на двете издания от различни годишнини. В рубриката *Kultura i civilizácija* (XII) (ЛМ 2003: 4, 1) главната редакторка на списанието, Ана-Каролина Иванчов, пише:

Говори се: да сме горди, че сме българи – палкене[...], но няма полза да се гордеем, ако не докажем, че знаем да уважаваме и обичаме нашето минало и дейността на нашите предци, че си познаваме хубаво езика (говорим и писмен), че си познаваме и ценим нашите обичаи и традиции, че имаме силна католическа вяра.

Една от статиите от същата авторка в рубриката *Lingvistika* (ЛМ 2007: 3) започва с изречението: *Banátskata balgarska identičnost započniva u paruv red s jazika (hurtuvanija, a sled tuj i pismenija...)* (Банатската българска идентичност започва на първо място с езика (говоримия, а след това и писмения), и под различна форма това твърдение се среща в много от следващите ѝ публикации. (Срв. напр: *Zapázvanjéto i napreduvanjéto na banátsćija balgarsći identitet započniva u paruv red s jazika (hurtuvanija, a sled tuj i pismenija...)* (Запазването и напредъкът на банатския български идентитет започва на първо място с езика (говоримия, а след това и писмения) (ЛМ 2007: 4). *Milin i pučitvan palćenin = balgarin katoličánin = banátsći balgarin, jazika i vjarata sa dvete usnovni, náj-glávni elementi za zapázvanjéto i po natátašnotu napreduvanji na toja nacionálin identitet!* (Мил и почитан палкенин = българин католик = банатски българин, езикът и вярата са двата основни, най-главни елемента за запазването и по-нататъшния напредък на този национален идентитет) (ЛМ 2007: 8).

Náša banátsći balgarsći jazić, drágjije balgare palćene, ji usnovata, za da mu ima námu katu nacionálnu malcinstvu i etničeska obštnust.

(Нашият банатски български език, драги българи палкене, е основата, за да ни има нас като национално малцинство и етническа общност (ЛМ 2014: 1 – 2) и т.н.

Сред големите проблеми, определен като *idno ud náj strášnite prukletstva na menatite „svetlivi“ gudini* и особено болезнен за първите автори и редактори във вестника, е фактът, че цели поколения са забравили да четат и да пишат на майчиния си език. В статия от месец април (бр. 8) на 1992 година, озаглавена *Idna buleva – náša májćin jazić* (Една болка – нашият майчин език) авторът Г. Гергулов с горчивина отбелязва:

Наследниците на прочутите чипровчани и никополчани, които са дошли по тези места и измежду най-първите са си основали свои училища и са знаели да четат и пишат на своя език, днес се мъчат с написаното сладко майчино слово (НГ1992: 8,1).

Припомняйки колко дълго са жадували за своя език, минало, вяра и култура, авторът призовава читателите да четат редовно вестник „Наша глас“, както и да участват в създаването на следващите броеве, а не само да търсят слабости, сравнявайки го с печатните медии на други езици. Журналистите и редакторите в двете издания имат труд-

ната задача едновременно с възстановяване на прекъснатата традиция на банатския периодичен печат да се заемат с обогатяване и разширяване на лексикалния фонд на езика, за да бъде пълноценен и успешно да изпълнява функцията на книжовен за общността на банатските българи. Тази целенасочена политика има дългосрочен характер и се осъществява в няколко посоки:

1. Публикуване на статии, интервюта и коментари по езикови въпроси.

2. Публикуване на преводни материали (най-често образци от световната литература и култура), както и на отделни теоретични материали, свързани с превода на чуждата литература (ЛМ 1994).

3. Публикуване на информации за научни трудове от симпозиуми, представяне на научни изследвания, свързани с езика и книжната на банатските българи, на които са посветени рубриците *Naučna literatura* (ЛМ 2003: 7) и *Naučni dejnosti* (ЛМ 2003: 4).

4. Публикуване на текстове от областта на културата, религията, историята, от различни сфери на стопанския, икономическия, културния, спортния живот, както и от света на високите технологии. Чрез такива публикации по естествен път се обогатява лексикалният фонд на микроезика и в него навлизат много интернационализми, свързани най-вече с техниката и компютърните технологии). (Срв. напр: *Video Call prez Internet, Digitálna televizija, Digitáln radio, Baterijite fuel cell, Antivirus za mobilni telefone, Virtuálna stárite domejne u Internet, Corsair Force: GT SSD diskve sas interfejs SATA -600* и т.н.)

5. Публикуване на речникови статии и лексикографски материали⁶.

Статиите и коментарите по езикови въпроси заемат най-голям дял и сред тях се откроява като основен тематичен кръг възхвалата и тревогата за състоянието на езика.

Това са много емоционални публикации, характерни са за по-ранните години на изданията, но се срещат и в по-късни годишнини. Съдбата и бъдещето на езика се свързват пряко с бъдещето на цялата общност.

Цитатите по-долу ясно илюстрират тази връзка, както и силното чувство, с което са съпроводени:

I náša nárud jazika gu-j spasil prez dalgjite i tažcite gudini, détu sa bli ud-redéni za tuje pleme ud balgarscí rod. Za gudinite détu varvat pá sám jazika mož da

⁶ По-подробно за лексикографските опити на банатските българи от най-ново време виж Младенова 2016.

mu upázi námu i nášte dicá. [...] Da gu upázimi i ubránimi s pučítvan-ji i mila u seku vreme, či toze plámak ij náša žuvot i náštu spasénji!

(И нашия народ езикът го е спасил през дългите и тежките години, дето са били отредени за това племе от българския род. За годините, които идват, пак само езикът може да ни опази нас и нашите деца [...] Да го запазим и защитим с почит и обич по всяко време, че този пламък е нашият живот и нашето спасение!) (НГ 1993: 16)

Za da se zvéš istenscí banatscí balgarin-palcénin – ij nužnu náj-málku slédnotu: treba, ij tvarde nužnu, ij izvanrednu nužnu da znaš banatscíja balgarscí-palcénsći jazić i da gu prededěš na tojte naslednici, zágjnu s veratakatoličánskata [...] Si „martav“ kača banatscí balgarin aku ni naučiš naslédnicite si da milvat, puštuvat i cenat balgarscíja-palcénsći jazić (a tuj započniva s naučevanjétu na jazika).

(За да се наричаш истински банатски българин палкенин, е нужно най-малко следното: трябва, твърде нужно е, извънредно нужно е да знаеш банатския български палкенски език и да го предадеш на своите наследници заедно с вярата – католическата... „Мъртъв“ си като банатски българин, ако не научиш наследниците си да обичат, почитат и ценят българския палкенски език (а това започва с научаването на езика) (ЛМ 2006: 11 – 12, 3).

В статия, озаглавена *Zašto ij dobre da pišimi na náša májćin jazić*, (Защо е добре да пишем на нашия майчин език?) (НГ 2003: 4), авторът, привеждайки различни доводи срещу нагласите на част от банатските българи, че не е нужно да четат и пишат на този език, защото смятат, че „ni se izpláštva“, отбелязва:

Tuj, kujétu ji náštu, balgarsću-palcénsku mu ji nužnu taj kácetu mu ji nužin vazduha i udata, za da ni umrémi, zaštotu tuj satu mu právi tezi, kujatu smi, mu dáva identičnustta, mu razlikuva ud drugijijete [...]

(Това, което е наше, българско-палкенско, ни е нужно, тъй както ни е нужен въздухът и водата, за да не умрем, защото това всичко ни прави тези, които сме, дава ни идентичността, различава ни от другите [...])

Съзнавайки, че само призиви не са достатъчни, а е нужна дългосрочна работа за издигане на езиковата образованост и култура на читателите, редакторите и на двете издания създават няколко редовни рубрики, посветени на езикови проблеми. Този тематичен кръг може да бъде определен като „образователен“. В „Литературна мисел“ това са рубриците *Miselj – Kultura i civilizácija*, *Lingvistika*, *Lingvistika i gramatika* (с подзаглавие *Náša jazić ji idno blágu*, в „Наша глас“ – *Jazić i kultura*, *Za proizhoga (etimologijata na hurtite)* и т.н. Съдържанието на публикуваните в тези рубрики текстове е изключително интересно и заслужава специално внимание. Тук ще представим само от-

делни аспекти от дискутираните проблеми. Сред тях от особена важност е въпросът за състоянието на правописната норма. В редакционен материал в рубриката *Lingvistika i gramatika* в бр. 4/2003 на „Литературна мисел“ авторите пишат:

Нуждата от издаване на една по възможност по-пълна граматика на сегашния български палкенски език е голяма, защото това е извънредно важен, основен елемент от банатската култура. Дотогава, на части, ще се опитаме да представим какво смятаме от нашия опит и практика, че е най-важно.

С тези редове на практика редакционната колегия дава заявка за активно участие в дискусиата за нормите на съвременния банатски български език, силно разколебани през годините на прекъснатата писмена традиция и в новите условия на динамична езикова глобализация. Освен неколкократно публикуване на азбуката на банатски български (самостоятелно или паралелно с българската и румънската азбука), в рубриката се коментират диалектни различия между думи от говорите във Винга, Брешкя (Брещя) и Стар Бешенов, правописа на „I“, „Ji“, „Ij“ с обяснение на значението на думите, разликите между „nija“ и „néja“, между „ji“ и „nji“, правописа на отделни думи (от типа *drugije*, *mlogije* и т.н.), представят се роднинските названия по кръвна линия и по сватовство, дискутират се проблеми (брой 5, 2003), свързани с ненужната употреба на чужди (румънски) думи. В материали, посветени на езика, се коментират отделни правописни проблеми. Напр.: *Zašto pišimi uglEdalu a ne uglÁdalu* (НГ 2011: 13,3), *Gá i zašto pišim s krájin „t“?* (НГ 2011: 4), на популярен и достъпен за читателите език се дава лингвистична информация за думата и нейното значение (*Hurtata i tejnutu zlaménji. Leksikologija i semantika, Obšti leksikálni karakteristiki na hurtata. Direktnu i prenosnu zlaménji na hurtata, Polisemijata na hurtata, Omonimi* (НГ 2011: 17), *Sinonimi, Antonimi, Paronimi* (НГ 2011:18), коментират се проблеми на езиковата контактология, речниковия състав и чистотата на езика (*Náši, čuždi i meždunarodni hurti, Aktuálni i niaktuálni hurti* (НГ 2011: 19). *Za leksikata na jazika i za rečnika, Za čistustta na jazika* (НГ 2011: 20) и т.н.

За необходимостта от целенасочена езикова политика за уеднаквяване и стабилизиране на писмените норми на съвременния банатски български език, както и за някои противоречия и спорове, свързани с тези норми, говори главният редактор на в-к „Наша глас“ в обширно интервю по повод на 22-годишнината от излизането на вестника. Правейки кратък преглед на историята на писмената традиция на банатските българи, Степанку Велчов отбелязва:

За да разясним на тези няколко читатели защо пишем така, както пишем, през миналата година започнахме да публикуваме във вестника редица материали, свързани с писмеността. [...] Във всеки един език писмеността има добре установени норми и правила. Без норми и закони няма истинска писменост, защото писмеността има главната роля да обединява всички говорими форми на езика, да обединява всички хора, които говорят този език, макар че има разлика в говоренето [...] Защо е важно да се спазват тези норми, особено в писмеността? Защото написаната дума остава, докато казаното с устата се забравя. А това, което остане написано след нас, то ще свидетелства във времето за нас“ (НГ 2012: 3).

Специален интерес предизвикват публикациите, в които се разглеждат проблеми на пуризма и политиката по отношение на обогатяване на речниковия състав на микроезика. В уводна статия от името на редколегиата на вестника от 2005 (бр. 4) по повод на 300. брой на „Наша глас“ се заявява:

Za rázlika ud menatite publikáciji na banátsците balgare **Náša glás** ji nuvinata, kujatu se predstáve s náj-čistija i náj-dubre izdaržánija banátsци balgarsци jazić. (За разлика от миналите публикации на банатските българи „Наша глас“ е вестникът, който се представя с най-чистия и най-добре издържания банатски български език.)

Езиковата „чистота“ и принципите на приемане в лексикалната система на нови думи са нееднократно коментирани в различни статии на разглежданите издания, както и в други публикации на банатски български език.⁷ В рамките на по-общ материал във в-к „Наша глас“ със заглавие *Hurtata i tejnutu zlaménji. Leksikologija i semantika* (IV) (Думата и нейното значение. Лексикология и семантика) в отделно подзаглавие е отделено място и на темата *Za čistustta na jazika* (За чистотата на езика). На читателите се дава кратка информация за пуризма като явление, отбелязва се, че по цял свят във всички езици *náj-upuritite páziteli na čistustta na jazika sa pisátelete i lingvistete* (най-упоритите пазители на чистотата на езика са писателите и лингвистите), и са изброени имената на български възрожденци пуристи като Петър Берон, Неофит Рилски, Иван Богоров, а също и на писатели като Вазов, Пенчо Славейков и Яворов. В края на очерка се посочва:

Nijá u dnéšnotu vreme náj više bi trebalu da se pázimi ud bizkritičnotu, bizkontrolnotu uputribuvanji na anglušците hurti, kujatu naflezvat u naša jazić.

⁷ Напр. по страниците на в-к *Isusvata svetlusa*, в книжката *Balgarsци i slavjansци hurti u vlašćija jazić* (Български и славянски думи в румънския език) и т.н.

(Ние в днешно време би трябвало да се пазим от безкритичното, безконтролно използване на английските думи, които навлизат в нашия език.) (НГ 2011: 20, 10)

По-важен обаче е въпросът как да стане обогатяването на лексиката, откъде да бъдат заемани думи, за да може микроезикът да функционира нормално като книжовен в условията на глобализация. Отговорът на част от тези въпроси се съдържа в статии в два последователни броя на вестника (НГ 2011: 11,12). Първата носи заглавие *Kojtu si poznáva menatotu, toj za ima i badešte* (Който си познава миналото, той ще има и бъдеще), а втората – *Kojtu ni si poznáva menatotu, toj néma nitu badešte* (Който не си познава миналото, той няма и бъдеще). При решаването на важни въпроси, свързани с бъдещето на общността, част от което са и перспективите пред езика им, банатските българи често се обръщат към миналото си, за да търсят решения на идентични проблеми. В първата статия е публикуван откъс от изследването на академик Любомир Милетич за българите в Седмиградско и Банат, който е разказ за срещата на Милетич с двама млади учители по български език в Стар Бешенов – Тома Драган и Владислав Топчов (Милетич 1896: 40 – 57; 63 – 88). Той (Тома Драган), отбелязва авторът, се е „преобърнал на истинска „наковалня“, зает постоянно със създаване на български термини“ [...] Драган ловеше думи от устата ми и ги записваше с такова удоволствие, каквото може би чувствава страстен ловец, когато след дълго чакане улучи богат лов. [...] характерично беше, когато Драган, като вървахме една вечер по тъмните, неразсветени бешеновски улици, често се спираше в тъмното, за да записва, опрян о някоя стена, нови думи. Но не само термини, а и обикновени книжовни изрази [...] (Милетич 1987: 47). По-нататък следва обстоен коментар на този откъс, като се подчертава:

От този текст, написан от българския академик Милетич преди 115 години, виждаме ясно, че нашите прадеди (учителите Тома Драган и Владислав Топчов) са разбрали много добре, че обогатяването на нашия майчин език трябва да се прави само с думи от българския книжовен език.

Авторът на статията говори за несравнимо по-големите възможности на съвременните банатски българи за непрекъснат контакт с България и с българския книжовен език чрез радио, телевизия, интернет, телефони и за необходимостта да продължат мисията на техните стари просветители да се грижат за писаното слово, което трябва да запази българския си произход. Препоръчва се, когато има нужда от

нови думи, вместо да се създават измислени или да се приемат такива от чужди езици, да дойдат от българския книжовен език. Статията завършва с думите:

Aku pak za mislimi i právimi drugijjáče, tuj zlamenuva, či se udkázvami ud naslédstvotu ustávenu ud nášte prededve i rušimi satu unuj, kujétu tija preku trite stotni gudini tuka u Banáta sa ji izgradili i predáli na badeštite pukulénjéta: balgarskata napisana hurta, balgarsčija duh, balgarskata identičnust.

(Ако пък ще мислим и правим другояче, това означава, че се отказваме от наследството, оставено от нашите прадеди, и рушим всичко онова, което те през тристата години тук в Банат са изградили и предали на бъдещите поколения: българското писано слово, българския дух, българската идентичност.) (НГ 2011:11, 10)

Идеята ресурсите на съвременния български език да се използват като източник за допълване и разширяване на лексикалния състав на банатския български, не е нова. Тя е следвана от младата банатска българска интелигенция, списвала в-к *Banatsci balgarsci glásnič* (просъществувал до септември 1943 година), среща се и в други публикации на „Наша глас“⁸. Статията, излязла в следващия брой на вестника под заглавие *Kojtu ni si poznáva menatotu, toj néma nitu badešte* (Който не си познава миналото, той няма и бъдеще), отново се позовава на проучванията на акад. Милетич, този път върху съдбата на седмиградските българи, живели в няколко села в района на град Сибиу, за които вече е останал само спомен, който също постепенно изчезва. Милетич разказва за срещите си с тях, отбелязвайки, че те вече не

⁸ Така например в статия със заглавие „*Za Kiril i Metodij ... pu banátsci*“ (НГ 2011: 10, 7), посветена на делото на славянските просветители Кирил и Методий и значението му за банатските българи, авторът изразява убеждението си, че нормите и правилата на писмения език имат за цел да запазят „националния корен“ на езика, и отбелязва: „*Ud drugji vazgled ima takvizi novi hurti, kujatu gji nédami u náša banátsci balgarsci jazic. Gá imami nužda ud nekuja takvazi hurta, ij normálnu da ja zémimi ud knižovnija balgarsci jazic, ud kacétu ud drugjije jazici, zaštotu nija smi balgare. [...] ij jáku nužnu da imami briga da ni si udstarnevami mlogu náša banátsci balgarsci jazic ud knižovin jazic. Či to knižovnija jazic na seku nácija ima glávnata cěl da uidinva sate stávve na nácijata*“ (От друга страна, има такива нови думи, които ги нямаме в нашия банатски български език. Когато има нужда от някоя такава дума, нормално е да я вземем от книжовния български език, отколкото от други езици, защото ние сме българи. [...] силно необходимо е да имаме грижата да не отдалечаваме много нашия банатски български език от книжовния език. Защото книжовният език на всяка нация има главна цел да обединява всички членове на нацията.)

разбират езика на своите бащи, но още са знаели, че са българи. Авторът на статията отбелязва:

Тази нещастна и нежелана съдба, която е довела до унищожаването и забравянето на тези български общности [...] може и трябва да ни служи на нас като пример в какво състояние може да изпаднем ние, ако занемаряваме българския език и ако търсим да се изолираме в нашия т. нар. „палкенски“ език. Но мисля и се надявам, че ние няма да стигнем до толкова жално състояние, в което са изпаднали седмиградските българи, защото сме разбрали, че нашето бъдеще като българи е само в доближаването до българския книжовен език и до майка България (НГ 2011: 12, 3).

Статията завършва с думите:

A nija na náša red da se briguvami za náša májčin jazić da ni bade sassém izmétnat i uddalečén ud dněšnja balgarscí knižovin jazić, kojtu ji centara na sate balgarscí dialekte ne sámu ud Balgárija, negu i ud célija svet.

(А ние на наш ред да се грижим за нашия майчин език да не бъде съвсем изметнат и отдалечен от днешния български книжовен език, който е центърът на всички български диалекти не само в България, но и в целия свят.) (НГ 2011: 12, 12)

Представените по-горе проблеми очертават само една от гледните точки за посоката на развитие на книжовния език на банатските българи: тази, на която са привърженици авторите и редакторите на в-к „Наша глас“ и на сп. „Литературна мисел“. Кратките откъси от техни статии и коментари ясно очертават една последователна и дългосрочна езикова политика, целяща издигането на езиковата компетентност на читателите им и модернизирването на банатския български книжовен език. Тази „образователна“ политика не е самоцелна. Тя е насочена към банатската българска общност, която трябва да участва пълноценно в дискусиата за развитието и модернизирването на книжовния си език. Дебат, който неотменимо е свързан с по-важния въпрос – този за идентичността и бъдещето на банатските българи през следващите години.

ЛИТЕРАТУРА

- Милетич 1896:** Милетич, М. На гости у банатските българи. I. Във Винга, II. В. Бешенов. [Miletich, M. Na gosti u banatskite balgari. I. Vav Vinga, II. V. Beshenov.] // *Български преглед*, 1896, № 1, 40 – 57; № 2, 63 – 88.
- Милетич 1987:** Милетич, М. *Изследвания за българите в Седмиградско и Банат*. [Miletich, M. Izsledvaniya za balgarite v Sedmigradsko i Banat.] София: Наука и изкуство, 1987, с. 47.
- Младенова 2012а:** Младенова, М. Интернационализми и неологизми в езика на българите в румънски Банат (Банатският език в пресата). [Mladenova, M. Internatsionalizmi i neologizmi v ezika na balgarite v rumanski Banat (Banatskiyat ezik v presata).] // *Филология, Научни трудове на Пловдивския университет*, т. 49, кн. 1, сб. Б, 2012, 290 – 302.
- Младенова 2012б:** Младенова, М. Периодичният печат на банатските българи от края на XX и началото на XXI век. [Mladenova, M. Periodichniyat pechat na banatskite balgari ot krauya na XX i nachaloto na XXI vek.] // Младенова, М. (ред.): *Славистиката в глобалния свят – предизвикателства и перспективи*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2012, 195 – 204.
- Младенова 2012в:** Младенова, М. Езикът на българите от румънски Банат в най-ново време: динамика и тенденции. [Mladenova, M. Ezikat na balgarite ot rumanski Banat v nay-novo vreme: dinamika i tendentsii.] // *A IX – X. századi magyar törzsszövetség szláv kapcsolatai. Legendák, kódexek, források. Tanulmányok a 80 esztendőös H. Tóth Imre tiszteletére*. Szerk. Kocsis Mihály–Majoros Henrietta. Szeged, 2012, 207 – 216.
- Младенова 2013а:** Mladenova, M. Slavic Literary Microlanguages Amid Internationalisation Trends (Based on Examples from the Codified Language of the Banat Bulgarians). // *Mundo Eslavo* № 13, 2014, 63 – 73.
- Младенова 2013б:** Mladenova, M. The Banat Bulgarian Language at the Beginning of the XXI Century. // *Балканистичен форум*, № 2, 2013, 34 – 43.
- Младенова 2014:** Младенова, М. Езикът на българите католици от румънски Банат в началото на 21. век. [Mladenova, M. Ezikat na balgarite katolitsi ot rumanski Banat v nachaloto na 21. vek.] // *Проблеми на социолингвистиката: Езикът във времето и пространството*. София: Международно социолингвистическо дружество, 2014, 54 – 60.

- Младенова 2015а:** Младенова, М. Проблеми на езика и проблемът за езика в банатската българска преса и книжнина от началото на 21. век. [Mladenova, M. Problemi na ezika i problemat za ezika v banatskata balgarska presa i knizhnina ot nachaloto na 21. vek.] // *Балканите – език, история, култура*. Велико Търново: Ивис, 2015, 676 – 586.
- Младенова 2015б:** Младенова, М. Към въпроса за българската „Микрославия“ (Банатският български книжовен език). [Mladenova, M. Kam vaprosa za balgarskata „Mikroslaviia“ (Banatskiyat balgarski knizhoven ezik).] // *A mai bulgarisztika tudományos perspektívái 2. Нучни перспективи на съвременната българистика 2*. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék – Kecskeméti Bolgár Önkormányzat Budapest, 2015, 423 – 430.
- Младенова 2016:** Младенова, М. Към въпроса за лексикографските опити на банатските българи. [Mladenova, M. Kam vaprosa za leksikografskite opiti na banatskite balgari.] // *Светът е слово, словото е свят*. Съст. Магдалена Костова-Панайотова и др. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2016, 204 – 215.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- В-к Náša glás (1990 – 2016)
Сп. Literaturna miselj (1992 – 2015)

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

- НГ (Náša glás)
ЛМ (Literaturna miselj)